

अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

सिक्किम कानून रिपोर्टहरू

एसएलआर (२०१९) सिक्किम २४४

(माननीय न्यायाधीश श्रीमती मीनाक्षी मदन राई र माननीय न्यायाधीश श्री भास्कर राज प्रधानको अगाडि)

सन् २०१७ को आपराधिक अपील संख्या १२

शिव कला सुब्बा

...अपिल्कर्ता

विरुद्ध

सिक्किम राज्य

...उत्तरदाता

अपीलकर्ताका लागि: श्री जोगे नाम्का, अधिवक्ता (कानुनी सहायता सल्लाहकार)।

उत्तरदाताका लागि: श्री थिन्ले दोर्जी भुटिया, अतिरिक्त सरकारी अभियोजक।

निर्णयको मिति: ८ मई २०१९

क. यौन अपराधबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन, २०१२- उप-धारा ५ र ६-उग्र भेदक यौन आक्रमण-यौन आक्रमणको अपराध तब मानिन्छ जब परिभाषामा गणना गरिएको शरीरका भागहरूलाई अभियुक्तले "यौन अभिप्रेरणा" का साथ छुन्छ-यो ऐन लागु हुन्छ जब यो स्थापित हुन्छ कि त्यहाँ यौन अभिप्रेरणा थियो वा अभियुक्तले यौन अपराध गर्न कारण थियो-पिडित वा अन्य साक्षीहरूको प्रमाणबाट पीडितमाथि शारीरिक हिंसाको कार्य भएको र यौन अभिप्रायले गरिएको हो वा होइन भन्ने कुरा र अपिल्कर्ताको मनस्थिति स्थापित गर्न कुनै कुरा निस्केको छैन।

(अनुच्छेदहरू ८ र १४)

ख. यौन अपराधबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन, २०१२ - प्रमाण - अभियोजन पक्षले आफ्नो मामिलालाई यथोचित शङ्काभन्दा बाहिर प्रमाणित गर्न आवश्यक छ र अनुमान वा शङ्काका लागि ठाउँ छोड्न सक्दैन भन्ने कुरा दोहोर्याउनु उपयुक्त हुन्छ। यदि यी अस्तित्वमा छन् भने यसको लाभ अभियुक्तलाई प्रदान गर्नु पर्दछ। ऐन लागु गर्दा अपीलकर्ताको दोषी अभिप्राय र इरादा थियो भन्ने कुरा स्थापित गर्न ठोस र अकाट्य प्रमाणको माध्यमबाट अभियोजनले निर्धारित गर्न आवश्यक छ।

(अनुच्छेद १६)

अपीललाई आंशिक रूपमा अनुमति दिइएको छ।

सिक्किमको उच्च न्यायालय: गान्तोक

(आपराधिक पुनरावेदन क्षेत्राधिकार)

मिति: ०८.०५.२०१९

विभाजन पिठ: माननीय न्यायाधीश श्रीमती मीनाक्षी मदन राई, न्यायाधीश

माननीय न्यायाधीश श्री भाष्कर राज प्रधान, न्यायाधीश

सन् २०१७ को आपराधिक अपील संख्या १२

अपीलकर्ता: शिव कला सुब्बा
[हालमा केन्द्रीय कारागार,
रोडयेकमा थुनिएको]

विरुद्ध

उत्तरदाता: सिक्किम राज्य

फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ को धारा ३७४ (२) बमोजिमको निवेदन

उपस्थिति

श्री जोर्गे नामका, अपीलकर्ताको लागि अधिवक्ता (कानूनी सहायता वकील)।

श्री थिन्ले दोर्जी भुटिया, उत्तरदाताका अतिरिक्त सरकारी अभियोक्ता।

निर्णय

मीनाक्षी मदन राई, जे.

१) विद्वान विशेष न्यायाधीशको न्यायालय, यौन अपराधहरूबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन, २०१२ (यसपछि "पोक्सो ऐन"), पश्चिम सिक्किम, ग्यालशिङ, गत २४.०२.२०१७ को विवादास्पद निर्णयद्वारा, पोक्सो ऐनको धारा ५ (एम), धारा ५ (एन) र भारतीय दण्ड संहिता, १८६० को धारा ३२३ (यसपछि "आईपीसी") अन्तर्गत अपराधको लागि अपीलकर्तालाई दोषी ठहरायो। यसको परिणामस्वरूप अपीलकर्तालाई निम्नानुसार सजाय सुनाइएको थियो;

".....
 ...

६. अतः पोक्सो ऐन, २०१२ को धारा ६ बमोजिम दोषीलाई १५ वर्षको कठोर कारावास र रु.१०,०००/- जरिवाना को सजाय सुनाइयो भने यस मामिलामा न्यायको अन्त्य राम्रो हुनेछ भन्ने मेरो विचार छ। जरिवाना नतिरेमा दोषीलाई एक वर्षको अवधिका लागि साधारण कारावास दिइनेछ।

आईपीसी, १८६० को धारा ३२३ अन्तर्गत गरिएको अपराधको लागि, दोषीलाई १ वर्षको अवधिको लागि साधारण कारावासको सजाय दिएको छ। दुवै सजायहरू एकसाथ चलनेछन्।..."

- २) गत ३१.०७.२०१५ को प्रथम सूचना प्रतिवेदन, प्रदर्शनी १ मा यस न्यायलयको ध्यान आकृष्ट गर्दै अपीलकर्ताका विद्वान अधिवक्ताले उक्त कागजातमा पीडितविरुद्ध अपीलकर्ताद्वारा यौन उत्पीडनको कुनै आरोप छैन भनी तर्क गरे। यस पक्षलाई अभियोजन पक्षले समग्रतामा बेवास्ता गरेको छ। वास्तवमा यसले उनको सौतेनी बुबाले पहिले नै यौन दुर्व्यवहार गरेको पक्षलाई प्रकाशमा ल्याउँछ। कि, बाल कल्याण आयोगका संरक्षण अधिकारीद्वारा दायर गरिएको भनिएको प्रथम सूचना प्रतिवेदन (कागजात "X") ले पीडितको सौतेनी बुबाविरुद्ध आरोप दोहोर्याउँछ, जसले केही महिना अघि गान्तोकको ताडोडमा यौन दुर्व्यवहार गरेको थियो। यस कथनले फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ को धारा १६४ (यसपछि "सीआर.पी.सी.") अन्तर्गत पीडितको बयानमा पनि विश्वसनीयता पाउँछ जसमा अपीलकर्ताद्वारा यौन दुर्व्यवहारको कुनै आरोप छैन। पीडितको मेडिकल परीक्षणले यौन दुर्व्यवहारको तथ्यलाई पुष्टि गर्यो, तथापि अनुसन्धान सञ्चालन गर्दा मामिलाको अनुसन्धान अधिकारी (यसपछि "आई.ओ.") ले केवल प्रदर्शनी १ मा भरोसा गरे, गत ३१.०७.२०१५ मा पीडितको स्कूल शिक्षकद्वारा दिएको,

जसले अपीलकर्तालाई हानि गरिएको भनिएको थियो। कि, अपीलकर्तालाई अनुसन्धानको क्रममा गिरफ्तार गरिएको थियो जबकि पीडितको सौतेनी बुबा यौन दुर्व्यवहारको प्रयासको अपराधी भए तापनि उनलाई छोडिएको थियो। पीडितको मेडिकल रिपोर्टमा उल्लेखित चोटहरू प्रदर्शनी ३'ए' ले यौनाङ्गमा पुरानो निको भएको दागको निशानको सङ्केत गर्दछ, जसले गर्दा पीडितको आरोपलाई पुष्टि गर्दछ कि उनको सौतेनी बुबाले उनलाई यौन दुर्व्यवहार गरेका थिए। स्त्रीरोग विशेषज्ञले पीडितको स्वास्थ्य परीक्षण गरी तयार पारेको प्रदर्शनी ४'ए' मेडिकल रिपोर्टले पनि पीडित महिलालाई केही महिनाअघि सौतेनी बुबाले यौन दुर्व्यवहार गरेको इतिहास रहेको देखाएको छ। कि, यस्तो विशिष्ट आरोपको बावजुद, उक्त सौतेला पिताको विरुद्ध कुनै कदम चालिएको थिएन र अनुसन्धानको जोड केवल अपीलकर्तामा मात्र रहेको छ। पी.डब्लु.४, पीडित बालिकाको विद्यालयका एक शिक्षकले पीडितले वहाँलाई र अन्य केही शिक्षकलाई आफ्नो सौतेनी बुबाले उनिमाथि यौन दुर्व्यवहारको प्रयास गरेको र अपीलकर्ताले दिन दिनै यातना दिने गरेको बताएकी थिइन्। पीडितको जाँच गर्ने डाक्टर (मेडिकल अधिकारी) पी.डब्लु.५ ले भनेका थिए कि, पीडितलाई प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा प्रस्तुत गरिएको थियो र अपीलकर्ताले "शारीरिक र मानसिक रूपमा आक्रमण" गरेको आरोप लगाइएको थियो, यौन दुर्व्यवहारको कुनै पनि आरोप थिएन। तसर्थ, अपीलकर्ताद्वारा यस्तो आक्रमणको लागि यौन आक्रमण वा दोषी मानसिक अवस्थालाई इन्कार गरिएको छ। कि, आई.ओ.ले आफ्नो प्रमाणमा प्रदर्शन १ मा निहित बयानलाई समर्थन गरेकोछ कि पीडितको सौतेनी बुबाले उनलाई यौन दुर्व्यवहार गर्ने प्रयास गरेका थिए। साक्षीको असंगत बयान

र पीडितको बयानलाई विचार गर्दा विद्वान सुनवाई न्यायलयले सावधानी र देखभाल अपनाउन असफल भएको आरोप पनि लगाइएको थियो। कि, अब यो स्थापित कानून हो कि व्यावहारिक ज्ञानको नियमको रूपमा बाल साक्षीहरूको प्रमाणलाई पर्याप्त पुष्टिको साथ विचार गर्नुपर्दछ तर सीआरपीसीको धारा १६४ को बयान अन्तर्गत पीडितको बयान र विद्वान सुनवाई न्यायलय समक्ष उनको प्रमाणमा भिन्नताहरू छन्। कि, उक्त परिस्थितिहरू र पहिले उल्लेखित तर्कहरूले शङ्काको लाभ अपीलकर्तालाई विस्तार गर्न आवश्यक छ। साक्षीहरूको विसङ्गतिले घेरिएको प्रमाण, विद्वान सुनवाई न्यायलयको विवादित फैसला र सजाय सम्बन्धी आदेशलाई खारेज गर्नु योग्य छ।

3) अपीलकर्ताको लागि विद्वान अधिवक्ताको दाबीको विरोध गर्दै, विद्वान अतिरिक्त सरकारी अभियोजकले पहिलो उदाहरणमा तर्क गर्छन्। अपीलकर्ताद्वारा भरोसा गर्न खोजिएको कागजात X वास्तवमा विद्वान सुनवाई न्यायलय समक्ष एक प्रदर्शनी थिएन र यस न्यायलयद्वारा कुनै विचारको योग्य छैन। कि, यो पीडितको मामिला हो कि अपीलकर्ताले उनको हात, खुट्टा, ढाड र टाउकोमा कहिलेकाहीं गद्दौं वस्तुहरूले हिकोउँथे र उनको गुसांगमा साबुन घुसाउनुको अलावा उनको खुट्टा र हातहरूमा पनि टोक्ने गर्थे। कि, सीआरपीसीको धारा १६४ को पीडितको बयानले विद्वान सुनवाई न्यायलय समक्ष उनले दिएको बयानलाई विधिवत् पुष्टि गर्दछ। पीडितका सौतेनी बुबाले कथित रूपमा गरेको यौन दुर्व्यवहारको बारेमा छर्लंग पर्दै, विद्वान सरकारी अभियोजकले प्रस्तुत गरे कि सौतेनी बुबा वास्तवमा अपराधको शङ्कामा पक्राउ परेका थिए तर सामग्रीको अभावमा पुलिसले उनलाई रिहा गरेको थियो। पीडितको धारा १६४

सीआरपीसीको बयानबाट, यो देखिन्छ कि उनले अपीलकर्ताको डरले आफ्नो सौतेनी बुबालाई फसाएकी थिइन्, यसबाहेक पीडितले यसमा उल्लेख गरेको छ कि अपीलकर्ताले आफ्नो सौतेनी बुबालाई यौन लाभ दिन इन्कार गरेमा उनलाई मार्ने धम्की दिएको थियो। कि, पी.डब्ल्यू.५ ले पीडितको जाँच गरेको प्रमाणले पीडित व्यक्तिमा फेला परेको चोटहरू चौबीस देखि बत्तरी घण्टा भन्दा कम समयको अन्तरालमा भएको पत्ता लागेको कुरा प्रकट गर्दछ, पीडित नोभेम्बर २०१४ को महिना देखि अपीलकर्तासँग बसिरहेकी थिइन्, यस्तो अवस्थामा अपराधमा पीडितको सौतेनी बुबालाई शङ्का गर्ने प्रश्न टाढाको छ र एक अपीलकर्ताले आफ्नो सौतेनी बुबालाई दोष दिन को लागी मात्र आरोप लगाए। कि, पी.डब्ल्यू.६, स्त्रीरोग विशेषज्ञ, जसले पीडितको जाँच गरे, उनको प्रमाणले स्पष्ट रूपमा संकेत गर्दछ कि जब उनले पीडितलाई जाँच गरे, उनले उनलाई भनिन् कि उनकी माइज्युले उनको निजी क्षेत्रमा साबुन हालेकी थिइन् र बच्चाको जाँच गर्दा उनले आफ्नो मेडिकल रिपोर्ट, प्रदर्शनी ४"क", मा वर्णन गरिएको चोटहरू फेला पारेका थिए। पी.डब्ल्यू.६ ले हालैको यौन दुर्व्यवहारका साथै शारीरिक दुर्व्यवहारको प्रमाण पनि फेला पारेको छ जसले अपीलकर्ताको अपराधलाई इंगित गर्दछ। तदनुसार, विवादित निर्णय र सजायको आदेशमा हस्तक्षेप गर्ने कुनै कारण देखा पर्दैन।

४) विद्वान् सल्लाहकारले विस्तृत रूपमा राखेका प्रतिद्वन्द्वी तर्कहरू हामीले होसियारीसाथ सुनेका छौं र यसलाई यथोचित विचार गरेका छौं। हामीले अभिलेखमा रहेका सबै प्रमाणहरू र कागजातहरू र विवादित निर्णयलाई पनि सावधानीपूर्वक अध्ययन गरेका छौं।

५) स्पष्टताको लागि मामिलाको तथ्यहरू संक्षेपमा पार गर्नु फाइदाजनक हुनेछ। दक्षिण सिक्किमको रावांगला पुलिस स्टेशनलाई गत ३१.०७.२०१५ मा, २०:०० बजे, पीडितको स्कूलको एक शिक्षकबाट एक लिखित उजुरी, प्रदर्शनी १ प्राप्त भयो जसमा सूचित गरिएको थियो कि लगभग छ वर्षकी पीडितलाई उनकी माइज्यु, अपीलकर्ताले शारीरिक र यौन दुर्व्यवहार गरेको थियो। पीडित बालकको शरीरमा केही देखिने चिह्न र काटेको देखेपछि र उसको व्यवहारमा पनि परिवर्तन आएको जस्तो देखिएपछि शिक्षकले यो कुरा थाहा पाए। दागको कारणबारे शिक्षकले सोधपुछ गर्दा पीडित महिलाले आफ्नो अभिभावकले हरेक दिन शारीरिक यातना दिने गरेको बताएकी थिइन्। ती बालिकाले आफ्नो सौतेनी बुबाले यसअघि पनि उनिमाथि यौन दुर्व्यवहारको प्रयास गरेको बताएकी थिइन्। फलस्वरूप, रवाङगला पुलिस स्टेशनमा मामिला अपीलकर्ता र पीडितका सौतेला बुबा विरुद्ध दर्ता गरियो, र अनुसन्धान सुरु भयो। सोही दिन अपिलकर्तालाई पक्राउ गरिएको थियो भने पीडितलाई स्वास्थ्य परीक्षणका लागि पठाइएको थियो। अनुसन्धानका क्रममा ती किशोरी यसअघि गान्तोकको तादोङ बजारमा आफ्ना अन्य भाइबहिनी, आमा र सौतेनी बुबासँग बस्दै आएकी थिइन् भन्ने कुरा थाहा लाग्यो। सन् २०१५ को नोभेम्बर महिनामा उनलाई उनका मामाले शिक्षाका लागि दक्षिण सिक्किम लगेका थिए। यद्यपि, त्यहाँ बसाइँको क्रममा, उनलाई अपीलकर्ता, उनकी माइज्यु, उनको मामाकी पत्नीद्वारा शारीरिक यातना दिइएको थियो, जबकि उनका सौतेला बुबाले तादोङमा उनलाई यौन दुर्व्यवहार गरेका थिए। उनको स्वास्थ्य परीक्षण पछि, उनलाई बाल कल्याण आयोगमा सुम्पिएको थियो जहाँ उनले आफ्नो सौतेनी बुबाले

ताडोंगमा केही महिना पहिले यौन दुर्व्यवहार गरेको दोहोर्याएकी थिइन्। उक्त सौतेला बुबा विरुद्ध दोस्रो एफआईआर सदर पुलिस स्टेशनमा दर्ता गरिएको थियो जुन पहिले नै रावंगला पुलिस स्टेशनमा दर्ता गरिएको मामिलाको अनभिज्ञता थियो। आईपीसीको धारा ३२५ र किशोर न्याय (बालबालिकाको हेरचाह र संरक्षण) ऐन, २००० को धारा २३ को साथ पोक्सो ऐनको धारा ६ अन्तर्गत अनुसन्धान पूरा भएपछि अपीलकर्ता विरुद्ध आरोपपत्र दायर गरिएको थियो, तर पीडितको सौतेनी बुबा विरुद्ध कुनै मामिला दायर गर्न सकिएन। विद्वान सुनवाई न्यायलय, पोक्सो ऐनको धारा ६ र आईपीसी, १८६० को धारा ३२३ अन्तर्गत दण्डनीय पोक्सो ऐनको धारा ५ (एम) र धारा ५ (एन) अन्तर्गत पेश गरिएका सामग्रीहरूको विचारमा अपीलकर्ता विरुद्ध आरोप तय गर्न अघि बढयो। अपीलकर्ताले आरोपहरूको लागि "दोषी छैन" को एक याचिका प्रविष्ट गरे, जसको अनुसार अभियोजन पक्षले अपीलकर्ताको बिरुद्ध आफ्नो मामिला स्थापित गर्न नौ साक्षीहरूको परीक्षण गर्यो। अभिलेखमा भएका प्रमाणहरूको उचित विचारमा, दोषी ठहराईयो र सजाय माथि उल्लेखित विवादास्पद निर्णयमा समाप्त भयो।

६) के अभियोजन पक्ष पोक्सो ऐनको धारा ५(एम) र धारा ५(एन) अन्तर्गत मामिला स्थापित गर्न सक्षम थियो र अपीलकर्ताले गरेको अपराधमा धारा ३२५ आईपीसीको तत्वहरू अभिलेखमा प्रमाणको दृष्टिमा समावेश छ वा अपराध केवल धारा ३२३ आईपीसी अन्तर्गत हुनेछ? यी प्रश्नहरू यस न्यायलयले विचार गर्न आवश्यक छ।

७) यहाँ माथि बनाइएको पहिलो प्रश्नलाई सम्बोधन गर्दा, हामी पोस्को ऐन, २०१२ को धारा ७ मा तोकिएको यौन आक्रमणको परिभाषामा फर्कन

सक्छौं जुन निम्नानुसार पढ्न सक्छौं;

"७. यौन आक्रमण।- यौन अभिप्रायले बालकको योनि, लिंग, मलद्वार वा स्तनछुने वा बच्चालाई त्यस्तो व्यक्ति वा अन्य कुनै व्यक्तिको योनि, लिंग, गुदा वा स्तन छुन लगाउने वा प्रवेश नगरी शारीरिक सम्पर्क गर्ने यौन आशयले अन्य कुनै कार्य गरेमा यौन दुर्व्यवहार गरेको मानिनेछ।"(जोड दिइयो)

८) उपर्युक्त परिभाषाको होसियारीपूर्वक अध्ययन गर्दा परिभाषामा उल्लिखित शरीरका अङ्गहरू "यौन अभिप्राय" भएको अभियुक्तले छुँदा यौन दुर्व्यवहारको अपराध हुन्छ भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ।" अर्को शब्दमा भन्ने हो भने, अभियुक्तले यौन अपराध गर्न यौन अभिप्राय वा इरादा थियो भन्ने कुरा प्रमाणित भएपछि यो ऐन दोषी ठहरिन्छ। यस सन्दर्भमा, हामी अभियोजन साक्षीहरूको प्रमाणलाई सावधानीपूर्वक जाँच गर्न सक्छौं।

९) पीडितको व्यवहारमा स्पष्ट परिवर्तन, उनको शरीरमा चोटपटक र टोकेको निशान देखेपछि, पी.डब्ल्यू.४ पीडितका विद्यालयका शिक्षक र अन्य शिक्षकहरूले चोटपटकको कारणको बारेमा सोधपुछ गरे। अपीलकर्ताले उनलाई दैनिक शारीरिक यातना दिइरहेको थियो भनी पीडितले उनीहरूलाई विधिवत जानकारी दिइयो। पीडितले उनको सौतेनी बुबाले अघिल्लो अवसरमा उनलाई यौन दुर्व्यवहार गर्ने "प्रयास" गरेको पनि खुलासा गरेकी छिन्। यस्तो खोजको बारेमा पी.डब्ल्यू.४ ले गत ३०.०७.२०१५ मा यस क्षेत्रको पंचायत पी.डब्ल्यू.१ लाई जानकारी दिए। अर्को दिन, पी.डब्ल्यू.१ आफ्नो स्कूलमा नाबालिग पीडितको जाँच गर्न गएकी थिइन् जहाँ उनले सब डिभिजनल मजिस्ट्रेट, याङगांग र केही महिला प्रहरीहरू पहिले नै उपस्थित भएको भेटाइन्।

पी.डब्ल्यू.४ द्वारा वर्णित चोटहरू पनि पी.डब्ल्यू. १ द्वारा पीडितको व्यक्तिमा प्रमाणित र फेला पारिएको थियो, जसले पीडितको निजी भागमा चोटहरू थप पत्ता लगायो। पीडितले उनीहरूलाई अपीलकर्ताले ती चोटहरू दिएको जानकारी दिए। प्रदर्शनी १ यसरी गत ३१.०७.२०१५ मा दायर गरियो। अपीलकर्ताद्वारा शारीरिक आक्रमणको तथ्य पी.डब्ल्यू.२ को प्रमाणबाट प्रमाणित भएको थियो जो अपीलकर्ताको छिमेकी थियो जो उनीहरूको कोठाको छेउमा बस्थे, उनले गवाही दिएकी थिइन् कि उनले अक्सर नाबालिग पीडित रोएको सुनेकी थिइन्। उनले एक पटक अपीलकर्ताले नाबालिग पीडितलाई उठाएर छतको छेउमा फ्याँकेको देखेकी थिइन्, जसकारण पीडितको टाउकोमा चोट लागेको थियो। ती प्रत्यक्षदर्शीका अनुसार याङगाङका सब डिभिजनल म्याजिस्ट्रेट र प्रहरी कर्मचारीको सोधपुछमा उनले पीडितलाई अपीलकर्ताले क्रूरता गरेको बताएकी थिइन्। पी.डब्ल्यू.३, पीडित महिलाले आफू माइज्युसँग बस्ने गरेको र सधैं हात, खुट्टा, ढाड र टाउकोमा प्रहार गर्ने गरेको बयान दिएकी छन्। उनका अनुसार कहिलेकाहीं चम्चाले र राइस कुकरको तार/चार्जरले पनि हिकोँउँथिन्, त्यसबाहेक भित्तामा उल्टो झुण्ड्याइदिन्थिन्, गुसांगमा साबुन हालेर त्यसमा औँला हालिदिन्थिन्। अपीलकर्ताले उनको खुट्टा र हात पनि टोकने गर्थे। शिक्षकहरूले उनको शरीरमा चोटहरू देखेपछि उनले अपीलकर्ताले उनलाई के गरेको थियो भनेर बताएकी थिइन्। सौतेनी बुबाले आफूमाथि यौन दुर्यवहारको प्रयास गरेको आरोपबारे उनको प्रमाण मौन छ। पी.डब्ल्यू.१, पी.डब्ल्यू.२ र पी.डब्ल्यू.४ का प्रमाणहरू एक अर्कासँग सम्बन्धित छन् र पीडितमाथि अपीलकर्ताद्वारा शारीरिक आक्रमणको तथ्यसँग मेल खान्छ। उक्त साक्षीहरूको प्रमाणले प्रति-परीक्षाको

कठोरतालाई थाम्यो। यस प्रकार यो स्पष्ट छ कि अपीलकर्ताले पीडितलाई उसको शरीरको विभिन्न भागहरूमा विभिन्न रूपहरूमा शारीरिक आक्रमणको साथ यातना दिएको थियो।

१०) यस थ्रेडमा, हामी पीडब्ल्यू ५, डाक्टर जसले पीडितको जाँच गरे, को प्रमाणलाई सान्दर्भिक रूपमा विचार गर्न सक्छौं, जुन निम्नानुसार छ;

"... यस प्रकरणको सिलसिलामा, गत ३१.०७.२०१५ को दिन, लगभग १:०५ बजे, नाबालिग पीडितलाई प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा उपस्थित गराइयो र उनको घरमा उनकी माइज्यु शिव कला सुब्बाले शारीरिक र मानसिक रूपमा आक्रमण गरेको कथित इतिहास थियो। उनको जाँचमा, मैले उनको व्यक्तिमा निम्न चोटहरू फेला पारें:-

१. बायाँ पार्श्विक क्षेत्रमा विरल केश र चरनका दुई क्षेत्रहरू (२४ देखि ४८ घण्टा भन्दा कम समयमा कायम) थिए;

२. त्यहाँ कोमलताको साथ दाहिने कान पिन्नाको माथिल्लो क्षेत्रमा चोट र चरनको क्षेत्रहरू थिए (७२ घण्टा भन्दा कम समयमा कायम);

३. कोमलताको साथ बायाँ कानको पिन्नामा चोटपटक र चरनका धेरै क्षेत्रहरू थिए (७२ घण्टा भन्दा कम समयमा कायम);

४. दाहिने गाला र मुखको दाहिने कोणमा चरनका धेरै क्षेत्रहरू (७२ घण्टा भित्र कायम) थिए;

५. बायाँ गालामा चराउने धेरै क्षेत्रहरू (४८ घण्टा भित्र कायम) थिए;

६. दाहिने माथिल्लो अङ्गमा चोटपटकका धेरै क्षेत्रहरू थिए, विशेष गरी उनको अग्रभागको पछाडिको भागमा (४८ घण्टा भित्र कायम);

७. त्यहाँ बायाँ माथिल्लो अंग (हात र अग्रभाग) मा चोटको धेरै क्षेत्रहरू थिए (७२ घण्टा भित्र कायम) ।

८. त्यहाँ बायाँ अनामिका औंलाको नडमा बाह्य आघात थियो, पार्श्व पक्ष (४८ घण्टा भित्र कायम)। बायाँ तर्जनी औंलाको पृष्ठीय पक्षमा चरनको क्षेत्र थियो;

९. दाहिने हातको पृष्ठीय पक्षमा अल्सरको क्षेत्र थियो (७२ घण्टा भित्र कायम) दुवै तल्लो अंगहरूमा

निको दाग निशान र चोटहरूको धेरै क्षेत्रहरूको साथ;

१०. दाहिने खुट्टाको सोलले काट्ने चिन्हहरूको साथ लेसरेसनको क्षेत्र देखायो (७२ घण्टा/३ सेमी x ५ मिमी x २ मिमी भित्र कायम);

११. दाहिने पट्टिको भागमा चोट पटक (१० गुणा १३ सेन्टिमिटर) र संक्रमण (७२ घण्टाभन्दा कम) र ढाडमा धेरै जाती भएका दागहरू थिए।

उनको यौनाङ्गको जाँच गर्दा मैले थाहा पाएँ कि उनको योनीबाट रगत बगिरहेको थियो र योनि क्षेत्रको वरिपरि घाउका दागका धेरै क्षेत्रहरू थिए। प्रोब पास भएपछि, हाइमेन नष्ट भएको पाइयो र एरिथेमा र आसपासका क्षेत्रहरूसँग सक्रिय रक्तस्राव र सूजन भएको थियो। प्रदर्शनी-३ मैले तयार गरेको र प्रदर्शनी-३(ए) को रूपमा मेरो हस्ताक्षर भएको नाबालिग पीडितको मेडिकल रिपोर्ट हो।..."

११) पी.डब्ल्यू.६, चिकित्सा विशेषज्ञ (स्त्री रोग र प्रसूति),

एसटीएनएम अस्पताल, उनको प्रमाणमा निम्नानुसार अन्य कुराहरूको साथ मा

उल्लेख गरेकोछ;

"... यस मामिलाको सम्बन्धमा, नाबालिग पीडितलाई उनको मेडिकल जाँचका लागि गत ०१.०८.२०१५ साँझमा मेरो अगाडि पेश गरिएको थियो। कथित इतिहास के थियो भने उनलाई उनकी माइज्यु (मैजु) द्वारा बारम्बार यौन दुर्व्यवहार गरिएको थियो। वास्तवमा, उनी मनोवैज्ञानिक आघातमा थिइन् र मलाई भनिन् कि उनलाई टोकेर र उनको माइज्युले हथौडाले हिर्काएर यातना दिनथिन्। उनकी आन्टीले पनि उनको निजी भागमा साबुन धकेलेकी थिइन्। उनका अनुसार उनका सौतेनी बुबाले पनि यौन दुर्व्यवहार गरेका थिए। उनको जाँच गर्दा, मैले उनको पेरिनियममा चोट/घर्षण फेला पारेँ जुन रातो रङको थियो। पश्ववर्ती फोरचेट फाटेको थियो। योनि क्षेत्र कोमल थियो र छुँदा रगत बगिरहेको थियो। उनको अन्य चोटहरू सम्बन्धित मेडिकल अधिकारीले पहिले नै प्रतिबिम्बित गरिसकेका थिए जसले उनलाई मेरो अगाडि पेश गर्नु अघि उनको जाँच गरेका थिए। उनलाई गम्भीर पीडा भइरहेको हुनाले मैले उनको हाइमेन जाँच गर्न सकिन्। मैले हालैको यौन दुर्व्यवहारका साथै शारीरिक दुर्व्यवहारको प्रमाण फेला पारेँ।..."

उनको क्रस-परीक्षामा, यो निम्नानुसार देखा पर्यो;

"... यो तथ्य होइन कि उनले आफ्नी माइज्युले उनिमाथि गरेको यौन उत्पीडनबारे मलाई खुलासा गरेकी थिइनन्।..."

यस डाक्टर (पी.डब्ल्यू.६) का अनुसार, उनले हालैको यौन दुर्व्यवहारका साथै शारीरिक दुर्व्यवहारको प्रमाण फेला पारे। प्रदर्शनी ४"ए" को अवलोकनमा, पी.डब्ल्यू.६ द्वारा तयार गरिएको मेडिकल रिपोर्ट जब पीडितलाई उनको अगाडि पेश गरिएको थियो, उनले निम्न रूपमा अभिलेख गरेका छन्;

"..... एउटी केटीलाई... आफ्नी आन्टी (मैजु) →
द्वारा बारम्बार दुर्व्यवहारको कथित इतिहासको जाँचका लागि ल्याइएको थियो। बच्चाका अनुसार उनलाई उनकी आन्टी (मैजु) द्वारा बारम्बार दुर्व्यवहार गरिएको थियो। तिनलाई टोक्ने, हथौडाले हिकोउने (एसआईसी) यातना दिइन्थ्यो। उनलाई निजी भागमा साबुन धकेलेर दुर्व्यवहार पनि गरिएको थियो। उनले आफ्ना सौतेनी बुबाद्वारा यौन दुर्व्यवहारको इतिहास पनि दिन्छिन्... केही महिना (सिक) अगाडी टाडोडमा भएको।"..... (जोड दिइयो)

१२) पी.डब्ल्यू.५ र पी.डब्ल्यू.६ को प्रमाणले पीडितको यौनाङ्गमा चोट पटक लागेको कुरा स्पष्ट रूपमा स्थापित गर्दछ। पी.डब्ल्यू.६ का अनुसार योनि क्षेत्र कोमल थियो र स्पर्श गर्दा रगत बगिरहेको थियो। तिनलाई असाध्यै पीडा

भएकोले तिनले तिनको हाइमेन जाँचन सकेनन् तर तिनले हालै यौन दुर्व्यवहार का साथै शारीरिक दुर्व्यवहारको प्रमाण भेट्टाए। दुवै डाक्टरको प्रमाणको सावधानीपूर्वक विश्लेषण गर्दा पी.डब्ल्यू.५ ले पीडितको यौनाङ्ग लगायत शरीरका विभिन्न भागमा कसरी चोट लागेको हुन सक्छ भन्ने बारे राय दिएको छैन। उनका अनुसार पीडितलाई उनकी माइज्युले "शारीरिक र मानसिक" आक्रमण गरेको इतिहासका साथ ल्याइएको थियो। प्रदर्शनी ३"ए", उनको रिपोर्टमा उनले दर्ता गरेको यौन उत्पीडनको कुनै आरोप छैन। यस साक्षीले बच्चालाई गत ३१.०७.२०१५ मा लगभग १.०५ बजे मा जाँच गरे र पीडितमा पाइने चोटहरूको गणना गरे। पी.डब्ल्यू.६ ले गत ०१.०८.२०१५ मा पीडितको जाँच गर्यो, प्रदर्शन ४-ए, उनले तयार गरेको मेडिकल रिपोर्टमा कुनै समय रेकर्ड गरिएको छैन। पी.डब्ल्यू.६ का अनुसार बच्चाको इतिहास यो हो कि उनलाई उनको "माइजु" ले बारम्बार दुर्व्यवहार गरेको थियो र उनको निजी भागमा हथौडाले हिक्राएर, टोकेर र साबुन हालेर यातना दिएको थियो। प्रदर्शनी ४"ए" को इतिहासले "यौन दुर्व्यवहारको" उल्लेख गर्दैन। तथापि, विद्वान सुनवाई न्यायालय समक्ष पी.डब्ल्यू.६ ले निम्नानुसार वर्णन गरेकोछ;

"... कथित इतिहास यो थियो कि उनलाई उनकी माइज्यु द्वारा बारम्बार यौन दुर्व्यवहार गरिएको थियो।..."

यहाँ पि.डब्ल्यू.६ को प्रमाणमा विसंगति छ। जब पीडितलाई पहिलो पटक उनीकहाँ ल्याइएको थियो उनको रिपोर्ट यौन उत्पीडनको बारेमा मौन छ तर न्यायालयसमक्ष उनको बयान यस मामिलामा उग्र देखिन्छ किनकि उनले थप गरे कि बच्चाको यौन दुर्व्यवहारको कथित इतिहास थियो, जसले गर्दा यो साक्षीको सत्यता घट्छ।

१३) पि.डव्यु.६ द्वारा कुनै कारण दिइएको छैन कि किन उनले निष्कर्ष निकाले कि पीडितले हाइमेनबाट रगत बगिरहेको थियो कि यो यौन आक्रमणको कारणले भएको थियो र अन्य कुनै कारण थिएन, किनकि पीडितले स्पष्ट रूपमा यौन आक्रमणको बारेमा केही भनेन् न त अनुसन्धानले यौन आशय स्थापित गर्दछ। यौन अपराधका लागि आवश्यक रूपमा "अभिप्रेरणा" चाहिन्छ भन्ने तथ्यलाई ध्यानमा राख्दै पि.डव्यु.६ को यो बयान माथि विचार गरिँदछ तर अभियोजन पक्ष पीडितको जननांगमा साबुन घुसाउँदा अपीलकर्ताको यौन अभिप्रेरणा थियो भनेर स्थापित गर्ने कुनै पनि प्रमाणद्वारा असफल भएको छ। बल्याकको कानून शब्दकोशले, दशौँ संस्करण, पृष्ठ ९३० मा, "आशय" लाई निम्न रूपमा परिभाषित गर्दछ;

"१. एउटा कार्यको साथमा मनको अवस्था, विशेष गरी एक निषिद्ध कार्य। उद्देश्य भनेको कुनै काम गर्ने प्रलोभन हो भने मनसाय भनेको मानसिक सङ्कल्प वा त्यस गर्ने अठोट हो। जब व्यवस्थाको उल्लङ्घन गर्ने कुनै काम गर्ने मनसाय हुन्छ, तब मनसायको कुनै अर्थ रहँदैन। सिएफ. उद्देश्य; साइंटर।

"जटिल सामाजिक समस्याहरूमा "अभिप्राय" शब्दको दृढता जहाँ सचेत अभिप्राय या त अप्रासंगिक वा अनिर्दिष्ट छ, सम्भवतः कानूनी प्रगतिलाई रोक्छ। यस शब्दको बारेमा घुमिरहेको बादल नैतिक वातावरणले [विक्षेपणलाई] कठिन बनाउँदछ।" एडवर्ड स्टीवंस रॉबिन्सन, कानून र वकीलहरू २३० (१९३५)।

"वाक्यांश "मनसायले" वा यसको समकक्षले, कम्तिमा चार अलग-अलग चीजहरू मध्ये कुनै एकलाई बुझाउँछ: (१) उल्लिखित आशय एक मात्र वा अनन्य अभिप्राय हुनुपर्दछ; (२) यदि यो धेरै समवर्ती अभिप्रायहरू मध्ये एक हो भने यो पर्याप्त छ; (३) यो प्रमुख वा प्रमुख मनसाय हुनुपर्दछ, कुनै अन्य अधीनस्थ वा आकस्मिक हुनुपर्दछ; (४) यो एक निर्धारण गर्ने मनसाय हुनुपर्दछ, अर्थात्, एक आशय जसको अनुपस्थितिमा कार्य गरिएको थिएन, बाँकी

उद्देश्यहरू आफैले अपर्याप्त उद्देश्यहरू हुन्। यो निर्माण को एक प्रश्न हो कि ती अर्थहरू मध्ये कुन विशेष मामिलामा साँचो हो।" जॉन साल्मोन्ड, न्यायशास्त्र ३८३-८४ (ग्लानविले एल. विलियम्स एड., १० औं संस्करण १९४७)।"

१४) उपर्युक्त परिभाषालाई ध्यानमा राख्दै, पीडित वा अन्य साक्षीहरूको प्रमाणमा कुनै पनि कुरा उत्पन्न भएको छैन भन्ने कुरा ध्यान दिनु उचित हुन्छ कि पीडित वा अन्य साक्षीहरूको मनस्थिति स्थापित गर्नको लागि जब पीडितमाथि शारीरिक हिंसाको कार्यहरू गरिएको थियो र कार्यहरू यौन उद्देश्यले गरिएको थियो कि थिएन।

१५) पी.डब्ल्यू.६ का अनुसार उनको फौर्चेत फाटेको थियो जुन मोदीको मेडिकल जुरिस्पुडेन्स र टक्सिकोलोजी, २४ औं संस्करण, अध्याय ३१- यौन अपराध, पृष्ठ ६६८ मा हिंसाको प्रयोगको सङ्केत गर्दछ। तैपनि, यस्तो चोटको बावजुद के पी.डब्ल्यू.६ ले यौन दुर्व्यवहारको कारण चोट लागेको हो भनेर घोषणा गर्न सक्षम थियो? यस आधारमा मोदीको मेडिकल जुरिस्पुडेन्स र टक्सिकोलोजीको पृष्ठ ७५२, २५ औं संस्करण, अध्याय ३२-यौन अपराधहरूलाई निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ;

"बलात्कार अपराध हो, पीडितको उपचार गर्ने मेडिकल अधिकारीले गर्ने मेडिकल डायग्नोसिस होइन। तसर्थ, बलात्कार भएको छ कि छैन भन्ने विषय चिकित्सकीय होइन, कानुनी निष्कर्ष हो। यो पीडितको उजुरीमा अनुसन्धान अधिकृतले लगाएको आरोप हो। मेडिकल अधिकारीले भन्न सक्ने एउटै मात्र भनाइ के हो भने हालमा यौन गतिविधि भएको प्रमाण छ कि छैन र शरीरको कुनै पनि भागमा देखिएको गुसांग र वरपर चोटपटक लागेको वा काटिएको निशान शरीरको कुनै अंगमा देखिएको छ कि छैन। उसको कर्तव्य मुख्यतः पीडितलाई पर्याप्त स्वास्थ्य सेवा र सान्त्वना प्रदान गर्नु

र दोस्रो, अभियोजनपक्षलाई उचित चिकित्सा प्रमाणको साथ सहयोग गर्नु हो।”

१६) माथिको टिप्पणीको अवलोकनमा यो हामीलाई देखिन्छ कि पीडितको यौनाङ्गमा गम्भीर चोटहरू अपीलकर्ताले त्यसमा स्पष्ट रूपमा साबुनले र उसको औँलाले पनि घुसाएको थियो भनेर प्राप्त भए तापनि तर के यो अनिवार्य रूपमा यौन आक्रमणको समान हुनेछ? हाम्रो विचारमा, यसको जवाफ नकारात्मक मा दिनु पर्दछ किनकि अभियोजन पक्षले कहीं पनि अपराधको यस पक्षलाई सम्बोधन गरेको छैन जस्तो कि माथि छलफल गरिएको छ। अभियोजन पक्षले आफ्नो मामिलालाई यथोचित शङ्काभन्दा बाहिर प्रमाणित गर्न आवश्यक छ र अनुमान वा शङ्काको लागि ठाउँ छोड्न सक्दैन भन्ने कुरा दोहोर्‍याउनु वास्तवमै तुच्छ छ। यदि यी अस्तित्वमा छन् भने यसको लाभ अभियुक्तलाई प्रदान गर्नु पर्दछ। अपीलकर्ताले यो कार्य गर्दा दोषी अभिप्राय र इरादा थियो भन्ने कुरा स्थापित गर्न ठोस र अदृढ प्रमाणको माध्यमबाट अभियोजन आवश्यक छ। अभियोजनपक्षको निरन्तर अडान के हो भने पीडितलाई शारीरिक यातना दिइएको थियो, यस प्रमाणको आलोकमा पीडितको यौनाङ्गमा अपीलकर्ताको औँला र साबुन घुसाउनु पीडितमाथि शारीरिक यातनाको शिखर पूरा गर्ने विधि जस्तो देखिन्छ। कुनै पनि यौन अभिप्रायको प्रमाणको अभावमा यस सन्दर्भमा यस न्यायालयले अनुमान गर्न सक्दैन भन्ने कुरा स्वयंसिद्ध छ।

१७) जहाँसम्म पीडितका सौतेनी बुबाले यौन दुर्यवहार गरेको कुरा छ, पी.डब्लु.५ द्वारा पीडितको स्वास्थ्य परीक्षण गरेको ४८ देखि ७२ घण्टाभित्र

पीडितको यौनाङ्गमा चोट लागेको बताइएको छ। उक्त अवधिमा पीडितले आफ्ना सौतेनी बुबासँग कुनै अन्तरक्रिया गरेको प्रमाणित गर्न कुनै प्रमाण प्रस्तुत गरिएको छैन। न त कुनै पनि पूर्व मिति/दिनमा उनीद्वारा यौन उत्पीडनको प्रयास स्थापित गर्ने प्रमाण छ। अपीलकर्ताका लागि विद्वान वकिलको तर्क यस सन्दर्भमा मान्य छैन किनकि यो स्पष्ट रूपमा एक व्यक्तिमाथि सम्पूर्ण मामिला थोप्ने प्रयास हो जसको विरुद्ध अनुसन्धान शून्य भयो।

१८) अब, दोस्रो प्रश्नको जवाफ दिँदै, आईपीसीको धारा ३२० ले चोटका प्रकारहरू गणना गर्दछ जसलाई गम्भीर चोटको रूपमा तोकिएको छ। गम्भीर चोट पुर्याएकोमा दण्ड आईपीसीको धारा ३२५ मा छ जुन निम्नानुसार छ;

"३२५. स्वेच्छाले गम्भीर चोट पुर्याएकोमा सजाय।- धारा ३३५ मा व्यवस्था भएको अवस्थामा बाहेक कसैले स्वेच्छाले गम्भीर चोट पुर्याएमा वहाँलाई सात वर्षसम्म कैद र जरिवाना समेत हुनेछ।"

१९) पीडितको मेडिकल रिपोर्टमा सूचीबद्ध चोटहरू प्रदर्शनी ३"ए" र प्रदर्शनी ४"ए" आईपीसीको धारा ३२० मा वर्णित मापदण्डहरू भित्र पर्दैन। यद्यपि यस न्यायलयले आईपीसीको धारा ३२० को "आठौं" मा अक्षांशको फाइदा उठाएको थियो जसले प्रदान गर्दछ कि कुनै पनि चोट जसले जीवनलाई खतरामा पार्छ त्यो पनि गम्भीर चोट हो तर हामी यो स्पष्ट गर्न हतार गर्दछौं कि यो शब्दहरूको साथ योग्य छ "जसले पीडितलाई बीस दिनको अन्तरालसम्म गम्भीर शारीरिक पीडामा वा उसको सामान्य अनुसरण गर्न असमर्थ बनाउँदछ।" यस विषयमा कुनै चिकित्सकीय प्रमाण उपलब्ध छैन। तसर्थ, पीडितको चोटलाई गम्भीर रूपमा परिभाषित गर्न सकिँदैन, हामी पाउँछौं कि पीडितले ५ र

पीडब्ल्यू ६ द्वारा उल्लिखित चोटहरू केवल आईपीसीको धारा ३२३ अन्तर्गत परिभाषित "साधारण चोटहरू" को रूपमा वर्गीकृत गर्न सकिन्छ, शारीरिक चोटहरूको बावजूद जुन सामान्य व्यक्तिलाई असजिलोपन गर्न पर्याप्त छ।

२०) विद्वान सुनवाई न्यायालयले पोस्को ऐनको धारा ५ (एम) र धारा ५ (एन) अन्तर्गत आरोप तय गरेको थियो जुन निम्नानुसार छ;

"५. आक्रामक भेदक यौन आक्रमण।-

.....

.....

(एम) जसले बाह्र वर्ष मुनिका बच्चामाथि भेदक यौन आक्रमण गर्दछ; वा

(एन) रगत वा दतक ग्रहण वा विवाह वा अभिभावकत्व वा बच्चाको आमाबाबुसँग घरायसी सम्बन्ध राख्ने वा बच्चासँग एउटै वा साझा परिवारमा बसिरहेको बच्चाको हेरचाहमा रहेको बच्चाको नातेदार भएको व्यक्तिले त्यस्तो बच्चामाथि यौन दुर्व्यवहार गर्दछ;"

२१) अभियोजन पक्षले पीडित विरुद्ध अपीलकर्ताको कार्यमा यौन अभिप्रेरणा स्थापित गर्न असफल भएको हुनाले, पोस्को ऐनको धारा ५(एम) र धारा ५(एन) अन्तर्गत अपीलकर्तालाई दिइएको दोषसिद्धि र सजायलाई खारेज गरिएको छ।

२२) यद्यपि, आईपीसीको धारा ३२३ अन्तर्गत अपीलकर्ताको सजायमा कुनै त्रुटि उत्पन्न हुँदैन, जसलाई तदनुसार समर्थन गरिएको छ।

२३) अपीलकर्ताले असुरक्षित र निर्दोष पीडितमाथि गरेको अमानवीय र बर्बर कार्यको विशालताले हामीलाई स्तब्ध पार्छ, किनकि पिडितलाई अपीलकर्तासँग शिक्षा दिने वाचामा बस्न ल्याइएको थियो। अपीलकर्ताको

मनोवैज्ञानिक मूल्यांकन अनिवार्य हुन्छ। जेल प्रशासनले कदम चालोस्।

- २४) माथिको हदसम्म अपीललाई अनुमति दिइएको छ।
- २५) विवादित निर्णय र सजायको आदेश माथिको छलफल गरिएको रूपमा परिमार्जन गरिएको छ।
- २६) यस फैसलाको प्रतिलिपि जानकारीको लागि विद्वान सुनवाई न्यायलयमा पठाइयोस्।
- २७) तल्लो न्यायलयका अभिलेखहरू तुरुन्तै प्रेषित गरियोस्।

(भाष्कर राज प्रधान)

न्यायाधीश
०८.०५.२०१९

(मीनाक्षी मदन राई)

न्यायाधीश
०८.०५.२०१९

रिपोर्टिङका लागि स्वीकृत: छ
इन्टरनेट: छ

एमएल